

УДК 37(477.87)

Розлуцька Г. М.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТА КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ПЕРЕДУМОВИ ІНСТИТУЦІЙНОГО ОФОРМЛЕННЯ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ЯК ВИРАЗНИКА ЕТНІЧНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ УКРАЇНЦІВ НА ЗАКАРПАТТІ

У статті висвітлено суспільно-політичні та культурно-освітні передумови формування національної самосвідомості українців Закарпаття. Проаналізовано зовнішні та внутрішні обставини утвердження Греко-Католицької Церкви на Закарпатті та її інституційного оформлення у Мукачівську греко-католицьку єпархію. Доведено, що канонізація Мукачівської єпархії відіграла важливу роль у пробудженні національної свідомості українців. З другої половини XVIII ст. Греко-Католицька Церква на Закарпатті стала дієвим інструментом самоідентифікації місцевого населення через збереження церковнослов'янської мови у богослужіннях, обстоюванні їхніх прав в угорськомовному середовищі, вивченні історії, культури, фольклору закарпатського народу. З'ясовано особливості етноконсолідувальної діяльності Греко-Католицької Церкви в умовах етнічного, культурного, політичного розмаїття українського прикордоння та віддаленості закарпатських теренів від основних центрів національного розвитку українців.

Ключові слова: національна самосвідомість, українці, освіта, Греко-Католицька Церква, Закарпаття.

Один зі стратегічних напрямів розвитку сучасної національної освіти передбачає створення і забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, навчальних закладів різних типів і форм власності, різноманітних форм і засобів отримання освіти. Проте сьогодні склалася ситуація, коли культурно-освітній потенціал християнської церкви залишився поза процесом модернізації української освіти.

Загальні наукові положення відомих українських дослідників формують уявлення про етнічну єдність українців [1; 3; 4; 6; 7; 10; 12; 13]. У працях дослідників історії церкви висвітлено особливості діяльності Греко-Католицької Церкви на Закарпатті [2; 8; 9; 10; 11]. У працях сучасних закарпатських науковців частково розкрито участь духовенства у розвитку регіональної освіти [5; 14].

Мета статті полягає у висвітленні суспільно-політичних та культурно-освітніх передумов формування національної самосвідомості закарпатського населення у контексті становлення греко-католицької церкви.

Під назвою «Закарпаття» ми в дослідженні розглядаємо ту частину українських етнічних територій за Карпатами, які утворювали конфесійну цілісність – Мукачівську греко-католицьку єпархію, а в історичній пам'яті сучасної людини – майже тотожну з кордонами адміністративно-територіальної одиниці, Закарпатської області. Розвиток Мукачівської єпархії був безпосередньо пов'язаний із низкою політичних, економічних, культурно-освітніх змін. Водночас формування та розвиток Мукачівської єпархії, яка відіграла ключову роль у поширенні ідеї об'єднання (церковної унії) та формуванні національної самосвідомості українського закарпатського населення, має свої специфічні передумови становлення. Вони пов'язані з першими поселеннями, боротьбою за володіння землями різними племенами, а згодом і державними утвореннями, особливостями розповсюдження християнських ідей на території етнічного Закарпаття, подальшим протистоянням різних релігійних течій тощо. Тому, на нашу думку, звернення до витоків формування регіону, його історії та християнізації сприятиме всебічному вивченню особливостей релігійно-культурного розвитку Закарпаття, в якому Греко-Католицька Церква була виразником національних ідей.

Питання розселення первісних племен на території Карпатського ареалу, їх належності до певного етносу та/або первісних державних утворень було у колі уваги українських, угорських, російських, чеських і словацьких науковців різних історичних періодів. Залежно від того, у яких геополітичних кордонах перебували закарпатські землі, історична наука тієї чи іншої держави, передусім Угорщини й Чехословаччини, намагалася показати їх безпосередні зв'язки з тогочасними державними утвореннями (Угорським королівством, Великою Моравією) та домінування їхнього етносу на Закарпатті, відірваність історичних закарпатських земель від руських князівств, «нічийність» цієї території у первісні часи [9, с. 16].

У свою чергу, «Весна народів» і подальше національне піднесення українського народу активізувало закарпатських і галицьких дослідників до питання етнічної спільності Закарпаття з українськими землями [4; 10; 15]. Для сучасних історико-культурологічних досліджень притаманне вивчення перших етнокультурних утворень у закарпатському регіоні, їхніх історичних пам'яток, духовної культури, літературних джерел [7; 12; 13]. Це дало змогу науковцям неупереджено підійти до проблем етнічного розселення в досліджуваному ареалі та подальшого суспільно-політичного й культурно-релігійного аналізу розвитку Закарпаття.

На думку багатьох науковців [7; 11; 13], слов'янські поселення в Карпатському басейні тісно пов'язані з Великим переселенням народів (IV – VII ст.) та розпадом Римської імперії (476 н. е.), що спричинили велике етнічне розмаїття в краї. Завдяки роботі, проведеній у цій галузі вітчизняними та зарубіжними археологами, вироблена схема, яка дозволяє визначити часове існування слов'янських старожитностей VI – IX ст. [7, с. 326–327]. Водночас аналіз слов'янських старожитностей VIII – IX ст. дозволяє сучасним науковцям стверджувати про їх тісний зв'язок із білими хорватами – східнослов'янськими племенами, які у 622 р. після розгрому аварями розпалися на кілька етнотериторіальних співплемінностей [13, с. 18]. Одна з таких

співплемінностей осіла у Верхньому Потиссі і, будучи культурно вище розвиненою, асимілювала аварів, які вели кочовий спосіб життя та не мали тягlosti традицій і культури. Після падіння Аварського каганату (804), етнічні закарпатські землі разом із місцевим населенням відійшли у переважній більшості до Болгарського царства.

Християнізація народу наприкінці 864 р. (за часів болгарського царя Бориса) заклала підвалини стрімкого розвитку слов'янської культури. В цей час відбулося остаточне зближення етнонімів «слов'яни» і «болгари» [1, с. 106]. Зауважимо, що у 863 р. на запрошення князя Ростислава до Великої Моравії прибули апостоли Кирило і Мефодій із метою християнізації місцевого населення. Для Константинополя це було важливим політичним кроком, адже Великоморавська держава перебувала під впливом римської церкви. Порівняно швидкій християнізації Великої Моравії сприяла розроблена Кирилом і Мефодієм слов'янська абетка – «глаголиця». Разом зі своїми учнями вони навчали місцеве духовенство вести літургію старослов'янською (церковнослов'янською – Г. Р.) мовою, навчали їх цьому письму. Проте їхня місіонерська діяльність викликала супротив римського духовенства, яке не визнавало слов'янську мову законною в богослужіннях [2, с. 35.]. Незважаючи на заборону і звинувачення у ересі та ув'язнення, солунські брати та їх учні продовжували вести богослужіння й проповіді слов'янською мовою, перекладати церковні книги, поширювати слов'янську писемність серед інших слов'янських народів. Вони поклали початок формуванню літературної церковнослов'янської мови, яка стане ключовим елементом у подальшій етно-національній самоідентифікації закарпатського населення.

На думку сучасних дослідників [9; 11], закарпатські землі були християнізовані у 80–90-х рр. IX ст. учнями Кирила і Мефодія, вигнаними римськими священиками з Великої Моравії. Саме завдяки гірській місцевості територія Закарпаття, особливо Мармарощина, привабила вигнанців, де вони засновували перші монастирі. Згодом вони стали центрами оборони православ'я та церковнослов'янської мови на Закарпатті. Принагідно зауважимо, що власне Мармарощина найбільш ревно протистояла унійним процесам, які охопили закарпатські землі у XVII ст.

Наступним важливим етапом в історії закарпатського регіону став перехід угрів у 896 р. на чолі з вождем Алмошем Верецького перевалу та знищення болгарського війська, незаселених закарпатських земель («resnullis»). Утім, у сучасних дослідженнях, що були наведені вище, ця теза спростована через археологічні знахідки, опрацювання різних опосередкованих джерел. З погляду лінгвістики, теорію про те, що закарпатські землі почали заселятися тільки з приходом угрів, різко розкритикував відомий український дослідник В. Гнатюк. Зокрема, він зазначав, що територія карпатського регіону була пов'язана з руськими землями, про що свідчать архаїчні форми у місцевих говорах, який майже неможливо знайти в інших куточках України [3, с. 273].

Проте беззаперечним є факт, що з приходом угрів історія Закарпаття зазнала великих змін. Передусім, за правління Іштвана I Святого (997–1038) угорські племена об'єдналися в одну державу – Угорське королівство, і саме він прийняв християнство. Проте коронація Іштвана I призвела до союзу із Папським Престолом, що відіграло важливу роль у подальшому суспільно-політичному й культурно-релігійному житті закарпатського краю. З початку XI ст. Іштван I значно розширив кордони країни на північ, захоплюючи закарпатські землі. Фактично до 30-х рр. XI ст. значна частина історичного Закарпаття увійшла до складу Угорського королівства. Місцева руська (українська) знать правила краєм аж до кінця XII – початку XIII ст., поки всі землі не були остаточно підкорені Угорщиною. До цього періоду належить також і поняття «Marchia Ruthenorum» («Руська Марка» – Г. Р.) – землі нижнього й середнього Потисся, на яких проживала переважна більшість руського населення. Ці землі користувалися значними привілеями, зокрема мали автономію, населення дотримувалися віросповідання східного обряду та не підпорядковувалося католицьким єпископам.

Варто наголосити, що впродовж XI – XIII ст. Угорське королівство мало тісні контакти з Руською державою, що відображалося у сімейних союзах правлячих династій. Зокрема, угорський король Андраш I (1015–1060) був одружений з Анастасією, дочкою Київського князя Ярослава Мудрого. Цілком логічно припустити, що разом із князівною в Угорське королівство прийшла значна кількість руського люду, що сповідували християнство східного обряду. А. Пекар відзначає, що разом з Анастасією прибули й ченці-місіонери, які поселилися на Чернечій горі (біля Мукачеве). Вони почали займатися організацією релігійного життя в цій місцевості, закладаючи підвалини майбутній Мукачівській єпархії [11, с. 17].

У наступні роки зв'язки Закарпаття з Руссю, особливо з Галицько-волинським князівством, тільки посилювалися. Як відзначає В. Микитась, до середини XIII ст. частина закарпатських земель кілька разів переходила від Угорщини до Галицької держави [13, с. 38].

Розширення території Угорського королівства на часів Андраша II вимагало й чіткого політично-адміністративного управління новими землями. У 1222 р. Андрашем II було видано «Золоту буллу» (що доповнювалася у 1231 та 1235 рр.), яка регламентувала суспільні відносини у королівстві та затверджені привілеї дворян. Для місцевого слов'янського населення Закарпаття, переважно селян, ці Булли принесли панщину, виплату натуральних оброків, а згодом перетворення їх на залежний від угорців стан.

Після монголо-татарських переходів Карпат і набігів на Угорське королівство, з метою військового зміцнення своєї держави, угорський король Бейла IV видав свою дочку Констанцію за галицького князя Лева Даниловича. Зауважимо, що римське духовенство відіграло неабияку роль у цьому політичному союзі.

За посередництва Бейли IV до галицького князівського двору почали прибувати папські представники (ченці ордену домініканців і францисканців), які пропагували католицьку віру та мали на меті встановити папське домінування і зміцнити угорську владу в регіоні. Проте галицькі князі зберегли віру грецького обряду (це було однією з головних вимог князів Галицьких Данила та Лева), зокрема й на землях історичного Закарпаття. Про це довідуємося з перших історіографічних праць М. Лучкая та І. Дулішковича про історію Закарпаття, в яких зазначено, що ще угорський король Бейла IV затвердив привілеї монахів монастиря св. Василя Великого (біля с. Грушево), які сповідували релігію грецького обряду [6, с. 82; 8, с. 34]. В цей час завдяки королівським грамотам зростають церковні землеволодіння не тільки католицькі, а й православні. Хоча католицьким монастирям надавалися землі у густонаселених місцевостях, а православним – у віддалених.

У розрізі дослідження варто наголосити, що церковно-релігійне життя Закарпаття, що знайшло своє відображення у писемних пам'ятках культури, формувалося у XIV – XV ст. довкола двох монастирів – Мараморського у селі Грушево (сьогодні Тячівський район) та на Чернечій Горі біля міста Мукачєво. Щодо першого, то він був заснований нащадками родини Саса, воєводами і магістрами Балку і Драгу, волохамі-румунами (нобілями) з визначеною 1391 р. Константинопольським патріархом Антонієм IV ставропігійною юрисдикцією та правами патріаршого ігумена-екзарха. Виникнення другого монастиря у Мукачєві Березького комітату в 1360 р. пов'язується із діяльністю подільського князя Федора Корятовича. Ці найдавніші монастирі на Закарпатті належали православним монахам, однак доволі часто вони переходили у володіння шляхтичів-католиків.

Релігійні протистояння між духовенством західного і східного обряду на закарпатських землях тимчасово припинилися за часів правління угорського короля Матяша Корвіна (1458–1490), який заснував нову династичну лінію Корвінів (Гунядів) та користався авторитетом серед слов'янського православного населення історичного Закарпаття. За його правління відбулося повернення Грушівського монастиря православним ченцям, раніше відібраного католиками, відшкодування збитків православному духовенству, яке потерпало від свавілля католицьких священиків. На прохання сербського митрополита Іонікія, Матяш Корвін звільнив православне духовенство від податків [6, с. 21]. Як видно, за правління Матяша Корвіна Православна церква на Закарпатті отримала певні свободи та могла протистояти експансії Католицької церкви.

У цей час на територію Закарпаття проникає і гуситський рух, представлений Общиною чеських братів. Зауважимо, що у боротьбі із реформаційними ідеями та турецькою навалою, що загрожувала Угорському королівству після падіння Константинополя (1453), Матяш Корвін надавав широку підтримку православним як одним із головних помічників у цій боротьбі. Підкреслимо, що саме з ім'ям короля Матяша Корвіна пов'язано перше документальне свідчення існування Мукачівської (руської) єпархії та її першого єпископа. 14 серпня 1458 р. Матяшем Корвіном була видана грамота, в якій він обирає і назначає руським пресвітером Мукачівської єпархії Луку, який вважається першим Мукачівським єпископом [11, с. 38].

Відповідно до поділу Угорщини після поразки у битві під Могачем (1526), християни східного обряду, що населяли землі історичного Закарпаття, опинилися в умовах різних політичних режимів, непримиренних релігійних світоглядів і держав: Мукачєво і південно-східна частина єпархії (комітати Берєг, Угоча, Сатмар і Мараморш) відійшли до складу кальвіністського Трансільванського князівства, а Ужгород і північно-західна частина єпархії (комітати Унг, Земплин, Шаріш, Спіш, Абауй, Торна, Гемер, Саболч і Боршод) опинилися під владою католиків Австрійської монархії Габсбургів.

Отож, Мукачівський монастир перейшов до трансільванських князів, які були протестантами. Вони обмежували владу мукачівського (православного) духовенства, відбирали церковні землі та маєтки, впливали на вибори єпископа [11, с. 19]. Крім цього, постійні війни між місцевими феодалами та посилення релігійної боротьби між протестантами та католиками негативно впливали на розвиток Мукачівської єпархії.

Між 1545 та 1563 рр. відбувся XIX Вселенський собор Католицької церкви, відомий як Триденський, основною метою якого було за допомогою реформ надати католицькій церкві привабливості. Одним із засобів розглядалася освіта. Рішення собору № 23 від 1563 р. покладало відповідальність за суспільне визнання духовенства на єпархіальне керівництво. Відповідно було модернізовано вимоги до виховання нових поколінь священиків, рівня освіти, духовної формації та етики пастирів [8, с. 224]. Релігійні справи за рішеннями раніше згаданого церковного собору були підконтрольні місцевим феодалам, які в питаннях віросповідання мали різні уподобання і переважно сповідували католицизм та протестантизм (кальвінізм або лютеранство). Русини, румуни, словаки і серби, на яких поширювалася духовна влада Мукачівського єпископа Сергія, що підпорядковувався Трансільванським князям кальвіністам, піддавалися кальвінізації. У комітатах Унг та Земплин єзуїти, запрошені графами Другетами до Гуменного, намагалися окатоличити місцеве населення, починаючи з процесу освіти [14, с. 112].

Разом зі становленням релігійних інституцій в епоху Середньовіччя на території історичного Закарпаття з'являються школи. Поширення друкованих і рукописних книг, створення бібліотек вимагало освічених людей. Із часом монастирі ставали не лише релігійними, але й освітніми та культурними центрами. Реформаторські парафіяльні школи (насамперед Общини чеських братів) діяли у 1467 р. у м. Берегові, 1546 р. – в селі Вишково Хустського району, 1548 р. – у місті Тячеві. Під протекцією найбільшого землевласника північно-західної частини Закарпаття графа Другета у 1613 р. у Гуменному (нині Словаччина) була відкрита школа чернечого Ордена святого Павла. Згодом її було реорганізовано у гімназію та єзуїтський колегіум і

перенесено до Ужгорода [5, с. 54–57.]. Загалом, за різними дослідженнями науковців, до середини XVI ст. на теренах тогочасної Угорщини було засновано близько 200 шкіл, із яких дві третини були протестантськими [14, с. 105]. Очевидно, що така ситуація вплинула на освітню політику Католицької церкви, що проявилася найперше в місіонерській діяльності єзуїтів, заснуванні парафіяльних шкіл та колегіумів. Саме на кінець XVI – початок XVII ст. припала доба реальних успіхів рекатолизації угорських земель через внутрішнє оновлення римо-католицької церкви, в якому вирішальну роль відіграла освіта й виховання. Православне духовенство намагалося чинити опір латинізації, проте, через відсутність підтримки з боку можновладців, політичні та збройні конфлікти, що точилися в окреслений період на Закарпатті, розділеність земель, воно значно програвало в цій боротьбі. Зокрема, практика покровительства і дарування земель церквам, при яких організовувалися парафіяльні школи, сприяли окатоличенню автохтонів.

Висновки. Аналіз різних документальних і наукових джерел свідчить, що землі історичного Закарпаття на ранньому етапі християнізації та в період Середньовіччя були тісно пов'язані з Київською Руссю і Галицькою державою. Культурно-релігійний розвиток Закарпаття в XI – XIII ст. безпосередньо залежав від династичних монархій Угорського королівства. Зі зміцненням Угорського королівства місцеве населення втрачало свої вольності та переходило до залежного від знаті нижчого класу.

Становлення Грушівського монастиря з правами ставропігії та виокремлення Мукачівської єпархії як головної етнічно монолітної одиниці оборони православ'я в краї. Ці два релігійні центри були виразниками прав місцевого (руського) населення, їх етнічної належності. Водночас соціально-політичне безправ'я, низький рівень освіченості духовенства та їх вірників ставали причинами посилення впливів римо-католицької та протестантських церков, переходу до католицизму чи протестантизму.

Використана література:

1. Ангелов Д. Образуване на българската народност / Д. Ангелов. – София : Наука и изкуство, 1971. – 400 с.
2. Власов В. Г. Кирилл и Мефодий / В. Г. Власов // Культура и религия. – 1992. – № 3. – С. 3–55.
3. Гнатюк В. Чи закарпатські українці автохтони? / В. Гнатюк // Літературно-науковий вісник. – Львів, 1922. – Т. LXXXVI. – Кн. III. – С. 269–276.
4. Грушевський М. С. Історія України-Руси : в 11 т. / М. С. Грушевський. – Київ : Наук. думка. – 1991. – Т. 1 : До початку XI віка. – LXXXVI, 648 с.
5. Дацьків І. Є. Історичні та соціально-культурні передумови формування професійної освіти у Закарпатті // Науковий вісник УжНУ. Серія Педагогіка. Соціальна робота. – 2014. – Вип. 33. – С. 54–57.
6. Дулішкович І. Історическія черты Угро-Русскихъ. – Т. 1. – Унгварь : Печатня Карла Іегера и Адальберта Ю. Рейпайя, 1874. – 135 с.
7. Котигорошко В. Г. Верхне Потисся в давнину. 1 000 000 років тому – X сторіччя н. е. / В. Г. Котигорошко. – Ужгород : Карпати, 2008. – 432 с.
8. Лучкай М. Історія Карпатських русинів : у 6 т. / Дешифрування рукопису, переклад українською мовою та покажчики Ю. М. Сака; Редкол. : [Й. О. Баглай, М. М. Вегеш, Д. Д. Данилюк, М. В. Орос, І. М. Сенько]. – Ужгород : Закарпаття, 1999. – Т. 2. – 388 с.
9. Мигович І. Релігія і церкви в нашому краї / І. Мигович. – Ужгород, 1993. – 110 с.; Мицюк О. Нариси соціально-господарської, Обличчя Закарпаття : краєзнавча інформація / [Д. Данилюк, Ф. Шандор, С. Федака, І. Ліхтей]. – Ужгород, 2001. – 76 с.
10. Мицюк О. Нариси соціально-господарської історії Підкарпатської Русі / О. Мицюк. – Прага, 1936. – Т. 1. – 236 с.
11. Пекар А., ЧСВВ. Нариси історії Церкви Закарпаття / А. Пекар, ЧСВВ. – Том I: Єпархічне оформлення. – Рим – Львів : Видавництво Отців Василіан «Місіонер», 1997. – 232 с.
12. Пеняк С. Ранньослов'янське і давньоруське населення Закарпаття VI–XIII ст. / С. Пеняк. – Київ : Наук. думка, 1980. – 311 с.
13. Тиводар М. П. Етнокультурні процеси та особливості етнічної історії. Закарпаття в I тисячолітті нашої ери / М. П. Тиводар // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. – Ужгород, 2003. – Вип. 9. – С. 13–25.
14. Ферков О. В. Витоки вищої освіти на Закарпатті / О. В. Ферков // Тисячоліття – Millennium. – 2014. – Вип. 1. – С. 104–116.

References:

1. Anhelov D. (1971) Obrazuvane na bolharskata narodnost [Educatoin in the Bulgarian people] / Sofyia : Nauka y yzkustvo. – 400 s. [in Bulgarian]
2. Vlasov V. H. (1992) Kyryll y Mefodyi [Cyril and Methodius] / Kultura y relyhyia. № 3. – ss. 3–55.[in Ukrainian]
3. Hnatiuk V. (1992) Chy zakarpatski ukrainski avtokhony? [Are Transcarpathian Ukrainians autochthonous?] / Literaturno-naukovy visnyk. – Lviv. – T. LXXXVI. – Kn. III. – 269 – 276 ss. [in Ukrainian]
4. Hrushevskiy M. S. (1991) Istoriia Ukrainy-Rusy [History of Ukraine-Rus] : v 11 t., 12 kn. / Kyiv : Nauk. dumka. – T. 1 : Do pochatku XI vika. – LXXXVI, 648 s. [in Ukrainian]
5. Datskiv I. Ie. (2014) Istorychni ta sotsialno-kulturni peredumovy formuvannia profesiinoi osvity u Zakarpatti [Historical and socio-cultural preconditions of the formation of professional education in Transcarpathia] // Naukovyi visnyk UzhNU. Seriiia Pedahohika. – Vyp. 33. – 54–57 ss. [in Ukrainian]
6. Dulishkovych Y. (1874) Ystoricheskiie cherty Uhro-Ruskykh [Historical features of the Ugro-Rus] – T. 1. – Unhvar: Pechatnia Karla Iehera y Adalberta Yu. Reipaiia. – s. 135. [in Ukrainian]
7. Kotyhoroshko V. H. (2008) Verkhnie Potyssia v davnynu. 1 000 000 rokiv tomu – X storichehia n. e. [Upper Potyssa in ancient times. 1 000 000 years ago – X century AD] / Uzhhorod : Karpaty. – 432 s. [in Ukrainian]
8. Luchkai M. (1999) Istoriia Karpatskykh rusyniv [History of the Carpathian Rusyns]: U 6 t. – T. 2. – Uzhhorod : Zakarpattia. – 388 s.[in Ukrainian]

9. Myhovyeh I. (1993) Relihiia i tserkvy v nashomu krai [Religion and churches in our region] / Uzhhorod. –110 s. [in Ukrainian]
10. Mytsiuk O. (1936) Narysy sotsialno-hospodarskoi istorii Pidkarpatskoi Rusy [Essays on socio-economic history of Subcarpathian Rus] / Praha. – T. 1. – 236 s. [in Czech]
11. Pekar A. (1997) Narysy istorii Tserkvy Zakarpattia [Essays on the history of the Transcarpathian Church] – T. I – Rym – Lviv : Vydavnytstvo Ottsvy Vasylian «Misioner». – 232 s. [in Ukrainian]
12. Peniak S. (1980) Rannoslavianse i davnoruske naselennia Zakarpattia VI – XIII st. [Early Slavic and Old Russian population of Transcarpathia VI – XIII centuries.] – Kyiv : Nauk. Dumka. – 311 s. [in Ukrainian]
13. Tyvodar M. P. (2003) Etnokulturni protsesy ta osoblyvosti etnichnoi istorii. Zakarpattia v I tysiacholitti nashoi ery [Ethno-cultural processes and features of ethnic history. Transcarpathia in the first millennium AD] // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. – Serii: Istorii. – Uzhhorod. – Vyp. 9. – 13–25 ss. [in Ukrainian]
14. Ferkov O. V. (2014) Vytoky vyshchoi osvity na Zakarpatti [The Origins of Higher Education in Transcarpathia] / Tysiacholittia – Millennia. – Vyp. 1. –104–116 ss. [in Ukrainian]

Розлуцкая Г. Н. Общественно-политические и культурно-образовательные предпосылки институционального оформления Греко-Католической Церкви как выразителя этнической самоидентификации украинцев на Закарпатье

В статье отображены общественно-политические и культурно-образовательные условия формирования национального самосознания украинцев Закарпатья. Произведен анализ внешних и внутренних обстоятельств утверждения Греко-Католической Церкви на Закарпатье и ее институционального оформления в Мукачевскую греко-католическую епархию. Доказано, что канонизация Мукачевской епархии сыграла важную роль в пробуждении национального сознания украинцев. Со второй половины XVIII ст. Греко-Католическая Церковь на Закарпатье стала действенным инструментом самоидентификации местного населения посредством сохранения церковнославянского языка в богослужениях, отстаивании их прав в венгероязычной среде, изучении истории, культуры, фольклора закарпатского народа. Выявлены особенности этноконсолидирующей деятельности Греко-Католической Церкви в условиях этнического, культурного, политического разнообразия украинского приграничья и отдаленности закарпатских территорий от основных центров национального развития украинцев.

Ключевые слова: национальное самосознание, украинцы, культура, образование, Греко-Католическая Церковь, Закарпатье.

Rozlutska G. M. Socio-political, cultural and educational preconditions for the formation of the national consciousness of the Ukrainians in the context of the formation of the Greek Catholic Church in Transcarpathia

The article highlights socio-political, cultural and educational preconditions for the formation of national consciousness of Ukrainians in Transcarpathia. The external and internal circumstances of the establishment of the Greek Catholic Church in Transcarpathia and its institutional design in the Mukachevo Greek Catholic Diocese have been analyzed. It has been proved that the canonization of the Mukachevo diocese played an important role in awakening the national consciousness of Ukrainians. From the second half of the XVIII century the Greek Catholic Church in Transcarpathia became an effective tool for self-identification of the local population by preserving the Church Slavonic language in worship, protecting their rights in the Hungarian-speaking environment, studying the history, culture, and folklore of the Transcarpathian people. The peculiarities of the activities of the Greek Catholic Church in the conditions of the ethnic, cultural, political diversity of the Ukrainian borderland and the remoteness of the Transcarpathian territories from the main centers of national development of Ukrainians are found.

Key words: national consciousness, Ukrainians, education, Greek Catholic Church, Transcarpathia.

УДК 378.147: 378(410)

Рокосовик Н. В.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У ВІДКРИТОМУ МІЖНАРОДНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»

Стан розвитку дистанційної освіти в Україні сьогодні не відповідає вимогам інформаційного суспільства, що прагне інтегруватися у європейську і світову спільноту. Стаття розглядає дистанційне навчання у вищій школі, зокрема використання дистанційних технологій і їх елементів у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна». Технології дистанційного навчання складаються з педагогічних та інформаційних технологій дистанційного навчання. У Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна» забезпечення високої якості навчання з використанням дистанційних технологій досягається за рахунок високого професійного рівня викладацького складу університету, застосування новітніх технологій навчання, сучасного технічного та програмного забезпечення, ефективного організації навчального процесу.

Ключові слова: університет, навчання, дистанційне навчання, дистанційні технології, студенти, організація дистанційного навчання, система (MOODLE), технологічне та програмне забезпечення.

Дистанційне навчання називають формою навчання XXI ст. Дистанційне навчання акумулює в собі найкращі риси традиційних форм навчання – очної, заочної, екстернату, добре з ними інтегрується. Це – нова статистична, інтегральна, гуманістична форма навчання, яка впроваджується завдяки закономірному й